

ספרות/ החינוך החרדי

העין השלישית

פאנל

מגישים: יואל, אריה, שלמה

רקע ההסכת (תיאור הנושא/הסוגיה/הדילמה)

בסיפור המתורגם "מהו כחול?" [ראלף ל. פיין] מתואר מפגש בין פיכח לעיוור, מפגש המתחיל בחמלה, ריחוק ואטימות מסוימת מצד הבחור הרואה – אך משתנה בהמשך. מתגלה לפניו צדקת דברי חז"ל באבות "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו..." (אבות ד, כ). בהמשך מגלה הבחור עולם אחר לחלוטין. בשלב הראשון פט העיוור מגלה יכולות מפתיעות, כמו ניבוי גילו של הבחור, משקלו ומראהו החיצוני, מה שגורם לתדהמה ממש כיוון שההשערות היו קרובות מאוד לדיוק. הדיאלוג בין השניים צובר תאוצה ומעלה מתח כאשר פט מתקרב אל הבחור ומבקש להעשיר את עולם הידע שלו דרך עיניו, הוא מבקש להכיר גוונים, מראה עצמים המצויים בעולם. הבחור מתאר בטוב טעם והעיוור שותה בצמא... שלב ה"שבירה" בסצנה זו מגיע כאשר פט יוצר הכללות ומעלה טעויות גסות בנוגע לכל מה שטרם והסביר לו הבחור. כאן מתגלה הבחור הצעיר והרענן "קצר רוח", כעסן ואפילו חוטא ביהירות מסוימת. חסרה לו ידיעה בסיסית של זהירות בכבוד הבריות כפי שמובא בלשונו היפה של המאירי בברכות: "כבוד הבריות חביב עד מאד. אין לך מדה חביבה ממנה" (מאירי על ברכות, י"ט, ב). לעומתו פט נשאר נינוח וסבלן, מוחל ומעביר על מידותיו, (תענית, כ"ה, ע"ב), מודה על הזמן שהקדיש עבורו הבחור, ובשלב מסוים יוצר "מהפך". הבחור עובר למעמד נחות והעיוור עולה עליו ביכולותיו.

על פי הסיפור מצליח פט לתאר בתיאור מטפורי את ה"עין השלישית" שלו שהיא רואה ראייה פנימית, מזהה עניינים עמוקים ומתעלמת מסימנים חיצוניים שחשיבותם פחותה. בתחילת המהפך נרתע הבחור, נפגע וחיפש להתרחק מסומא זה שבלבל את עולמו לחלוטין, אך בהמשך, כשהתבגר, והעולם עבר תהפוכות, השכיל להבין ולהעריך את פט ופסק שהחיוך העלוב שאותו ראה בתחילה על שפתיו של פט, הוא בעצם "חיוך של מלכים".

מקטעים

מקטע 1 – רב שיח- העיוורון בראי ההיסטוריה - 00:00 – יואל, אריה, שלמה

יואל - מריח את השלווה כאן?

אריה - מריח את גדרה, עיירה שקטה ומטופחת, מה המסלול שלנו? להריח כבר הרחנו....

- מרכז לעיוורים?
- מה נבד לך כאן?
- המודעות! הייתי חייב הפעם להיווכח איך הקבוצה הנפלאה הזאת שהקימה מרכז לעיוורים מצליחה להעלות את המודעות ליכולות ולצרכים של בעלי עיוורון.

ילד – דויד

אבא, אתה תראה לי איש עיוור?

- אפילו יותר.
- אבא, אני פוחד מהם, העיניים שלהם סגורות? מה הם רואים?
- כלום, ילד, אבל הם נפלאים, הם מבינים ומרגישים ונושמים ומשכילים...
- נכון, אבא, הרבה לימד אותנו שגם יצחק אבינו היה עיוור. הנה, כך כתוב בחומש בראשית: "ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות ויקרא לעשו בנו הגדול..."
- בוא נתקרב אליהם, אתה רואה אותם עיוורים אבל כל כך נחמדים.
- החבר – יש להם מראה אצילי מצד אחד וטראגי מצד שני.
- האבא - איזה אוקסימורון מזעזע...
- הילד - אבא, למה הוא ממשש אותי, אני פוחד...
- אבא - גם יצחק מישש את יעקב.
- הילד - נכון ואז הוא אמר: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו".
- העיוור - איזה מתוק אתה ילד, יש לך פנים דבשיות כאלה, עיניים חכמות.
- הילד (לוחש) - אבא, אמרת שהוא עיוור, איך הוא יודע איך אני נראה?
- העיוור - אל תתפלא מתוקי, אני לא רואה אותך אבל מרגיש אותך, כל בני האדם בעיניי הם נפלאים ויפים, אני מבחין בין פרח אחד למשנהו בלי גוונים וצבעים...
- הילד - אז איך? איזה פרדוקס...

• החבר לאבא - זוכר את פט הסומא מ"מהו כחול?" היצירה שלמדנו לבגרות בספרות, הוא מדבר כמוהו ממש!

העיוור - גם אני זוכר.

האבא - תראו איזה חיוך מהמם יש לו, חיוך של מלכים...

להתראות - אמר העיוור

להתראות? שואל הילד כאילו יש לו עיניים לראות...

אבא לחבר - זה רעיון לא טוב בעליל.

החבר - גם אני חושב, למה הם מנותקים מהחברה? הם כאלה מיוחדים, יש להם מה לתרום.

אבא - ויש לאחרים לתרום להם.

דויד הילד - אז מה לספר לחברים,

שטיילנו בעיר של עיוורים??????

תוספות אמנותיות מתוכננות: ניגון לכת

מקטע 2 - כניסה לעולמם החברתי של העיוורים - 02:15 - יואל, אריה, שלמה

דברים השתנו, משאלות התגשמו, בירושלים מתנוסס לתפארה בית חינוך עיוורים, בית היוצר לשילוב עיוורים בקהילה ולהעמקת ההיכרות עם עולמם. מעתה הם כמעט לא חסרים דבר, יש להם שמחה ענקית הבאה מחוש המישוש, היכרות עמוקה בין פרח למשנהו בעזרת חוש הריח והם עשירים בידע עולם... יוסי סוציולוג ונחשון פסיכולוג מעלים על נס את מה שאירע.

שמחי - אני מבקש מכם, חבריי הפיכחים, תעצמו את העיניים ותראו. זהו יום ההזדהות עם עיוורים ולקויי ראייה.

שנו את תפיסת העולם שלכם, אנחנו לא רואים 6/6 אבל אנחנו רגילים ככל האנשים!

יוסי הקדמי - [סוציולוג] - אתה שומע ידידי הפסיכולוג מר נחשון שלו? אתה שירטטת את קווי הנפש ואני צילמתי את המרקע החברתי.

מכאן עלתה הקריאה הזו!

נחשון שלו - המהפך האמיתי נעשה בבית היוצר בירושלים, בית חינוך עיוורים, שם הם מיישמים את התיאוריות שלנו ברמה הגבוהה ביותר.

יוסי - וכל הברנשים המוזרים הללו שהיו נראים כמי שאבדה להם דרכם מתמזגים בחברה, עובדים יחד, נהנים יחד, פועלים בצוותא - זה יום בשורה.

נחשון - ואתה יודע ידידי המלומד?

הם יצאו מהקופסה, שיפרו תקשורת, שיפרו התנהגות ואנחנו מגלים את הזן האנושי המשובח שמצויד בעין שלישית ובה הוא מתבונן "ישר אל תוך פני העולם".

תוספות אמנותיות מתוכננות: מוזיקת רקע

מקטע 3 – עיוורון רוחני וראייה רוחנית – 03:52 – יואל, אריה

הגילוי של פט היה צעד קטן לקראת דרך עתידית ארוכה, לבד מהמשאבים שהועילו לעיוורים להיקלט בקהילה, למדנו דרכו להבין, כי יש עיניים הרואות נסתרות, המדלגות מעל החיצוני המבדיל וכורכות את האנושות יחד באהבה ובהערכה.

למדנו לדעת שיש גם עיניים רוחניות.

"ותיפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם"

אדם וחווה לא היו עיוורים אלא סתומים מן הדעת, וכשנפקחו עיניהם חשבו בדעה צלולה.

אמר ישעיהו הנביא:

"החרשים שמעו והעיוורים הביטו לראות"

אתם החירשים לשמיעת דבר ה' והעיוורים מלראות מצותיו התעוררו.

יש ראייה רוחנית עמוקה הרבה יותר מראייה פיזית, היא ראייה פנימית, ראייה לטווח רחוק, כך גם נהג החוזה מלובלין לכסות עיניו כדי להגביל ראייתו ולזכות לראייה רוחנית עמוקה.

וכך גם הצהירה ליאת

"תמיד כשאני מדברת על גילוי האור", "אנשים תוהים כיצד אני, כעיוורת, יכולה לראות אור. אז ראשית כול, אני רואה אור באופן פיזי ומסוגלת להבחין בין אור לחושך. בשפה הרפואית זה נקרא עיוורת עם שרידי ראייה. אני עיוורת, אך יכולה להבחין בין חושך לאור. שנית, במהלך חזרתי בתשובה הבנתי שהאור האמיתי אינו פיזי. אפשר לראות אור גם ללא עיניים חומריות. האור הוא פנימי ורוחני, ובמהלך ההתקרבות ליהדות גיליתי אותו".

תוספות אמנותיות מתוכננות: מוזיקת רקע

מקטע 4 - סיכום - 06:00 - יואל, אריה

ואני אומר שעד שאתם מחפשים אם העיניים שלכם ירוקות, כחולות או חומות

ועד שאתם מאבחנים קוצר ראייה או להפך...

חפשו את העין השלישית. זאת העין שפט הסומא ראה בה את יופי האנושות, ששמחי מיקסם על

ידה את יכולותיו ושליאת גילתה דרכה את האור הרוחני.

העיוור - להריח שלווה, למשש מראה, לטעום דעה - זה עיוור!!!.

פרשנות/עמדה/תובנה – יואל

עיוורון פיזי מוכר מהעבר הרחוק מאוד, כבר בראשית הבריאה מסופר על יצחק אבינו שכהו עיניו מדמעות המלאכים כאשר נעקד על המזבח, ובשעה שרצה לברך את בנו עשיו, הופיע יעקב בעצת אמו ונטל הברכות, וכאשר מישש יצחק את בנו כיוון שלא ראה פסק: הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו. (בראשית, כ"ז, כ"ב). שיבוץ זה מוסבר מהותו של עיוור וההסתייעות שלו בחושים אחרים.

אירוע בשנים מאוחרות יותר מתאר את לונדון בשנות 1940, שם נחשפים לדמותו של פט העיוור בתוך שגרת מלחמה ומתמקדים במפגש בין שני אנשים, נער רואה ומושלם לכאורה ועיוור בודד וחסר חיים לכאורה. הרהורים של הנער כלפי העיוור, כמה אומלל כמה מיותר הוא בעולם, ומנגד האומץ של העיוור לפתוח איתו בדברים, שם נחשפות אצל העיוור תכונות ייחודיות שמעוררות פליאה אצל הבחור, ניסיון של העיוור לרכוש מידע דרך בן שיחו, הנער מסביר ומסביר וכשמגלה את הקושי החיצוני- הפרקטי מתייאש ועוזב את הזירה בזלזול. לימים, לאחר המלחמה, הוא מוצא עצמו מהרהר בעיוור המיוחד ומגלה רצון כמוס של דאגה לגורלו ואכן כשהוא פוגש אותו בחיים הוא שמח על כך וממליך אותו ממש לחיוך העלוב של פעם הוא קורא חיוך מלכים. [מהו כחול / ראלף ל. פיין].

פיתוח בשנות החמישים לטובת קושי העיוורון

בגדרה מרכז לעיוורים

היה זה פרויקט ייחודי בארץ ובעולם, שנועד ליצור עבור עולים עיוורים מסגרת קהילתית שתכלול תעסוקה ומגורים. המחקר מתבסס על מקורות ראשוניים מארכיונים שונים וכן על עדויות בעל-פה. מהממצאים עולה כי תכנון הכפר מלכתחילה תוך התאמת הסביבה הפיזית למגבלותיהם של העיוורים מבחינת תשתיות, שירותים נלווים ואפשרויות תעסוקה, הקל מאוד על העיוורים לתפקד. ריכוזם בכפר אפשר להם לבוא בדרישות ולנקוט סנקציות כדי להשיג את מבוקשם, והבטיח מרחב מוגן מפני הדחייה הסטריאוטיפית מצד החברה. קבוצת ההורים ודור ההמשך בכפר העיוורים חשו בנוח בתוך 'קבוצת השווים'. סגירתו של המפעל בכפר בשנות השבעים מסמלת אולי יותר מכול את השינוי שחל בגישת המוסדות החברתיים למוגבלים – מגישה שעודדה את בידולם של בעלי המוגבלויות לגישה המבקשת לראותם כחלק מכלל החברה.

מושגים מהחומר והתחברותם לתובנה

1. "משהו אצילי וטראגי היה בתווי פניו המזרות" – אוקסימורון המקבל מענה במהלך ההיסטוריה. ביטוי אוקסימורוני זה מסייע לתובנה המרכזית על ההבדל בין הסתכלות חיצונית להסתכנות פנימית.
2. היכרות מוטעית עם הדמות של העיוור, הבחור דוחה את פט ממבט ראשון – דחייה סטריאוטיפית.

פרשנות/עמדה/תובנה – אריה

העיוורון הוא קושי אמיתי להיקלט בחברה, מצוי בקונפליקט (קונפליקט – הקושי במפגש בין פט העיוור המכיר עולמו ולא מבין מה רוצה הבחור לקושי של הבחור שלא מסוגל להבין את עולמו של העיוור) קשה לעיוור לזהות תנועות גוף, מבעי פנים וניואנסים המצריכים ראייה, מהצד האחר גם העומד מולו יתקשה להבין את כוונותיו וממילא את צרכיו. לשם כך בדיוק ישבו אנשי חינוך, יועצים, סוציולוגים ופסיכולוגים למצוא דרכי סיוע כדי להקל ככל האפשר על צורך קיומי זה ששמו - חברה. ואכן אנו נחשפים היום לעיוורים המעורים בחיי החברה, בתרבות, בתעסוקה ובכל מה שמעניק להם מעמד שווה. למשל, בבית חינוך עיוורים נפתח מרכז טיפול רגשי לאנשים עם לקויות ראייה וצרכים מיוחדים והוא נותן מענה כוללני וזמין לכל המשפחה: ילדים, מתבגרים ומבוגרים. הטיפולים ניתנים במחיר מסובסד, כשפגישת ההיכרות הראשונית היא ללא תשלום. המיקום נוח: המרכז נגיש וסמוך לצירי תחבורה ראשיים בכניסה לעיר. המרכז מתמחה בטיפולים רגשיים במצבי מצוקה, בלבול, דאגה וכאב המתעוררים במהלך התמודדות עם המגבלה. זאת במטרה לסייע בקשיים הקשורים לתפקודי ויסות רגשי והתנהגותי, קשיי הסתגלות וחרדות המתעוררים במצבי משבר, מעבר ושינוי, וכן לשיפור התקשורת והיחסים הבין-אישיים ולשינוי התנהגותי. בתהליך הטיפולי מוקנים כלים לפתרון חלק מן הקשיים.

ועוד דוגמה על אודות הבחור שמחי המדבר על יום הזדהות חברתית.

הסיבה לפגישתנו היא הבליינד דיי, יום ההזדהות עם עיוורים ולקויי ראייה, המצוין היום בישראל. "הבליינד דיי בעצם אומר (אוקסימרון - ביטוי שמתחבר היטב לסיפור כאשר פט מתאר לבחור את יכולותיו למרות עיוורונו) 'תעצמו את העיניים ותראו'", מספר שמחי, "כאדם עם עיוורון זה יום חשוב עבורי כי הוא עוזר לשים אותנו בתודעה הציבורית ולשנות תפיסות עולם. בחירת התאריך (6.6) מסמלת שאמנם אנחנו לא רואים 6/6, אך אנחנו אנשים רגילים ככל האנשים,

ובעצם ככל שהשנים נוקפות גדלות האפשרויות להתערות בחברה, המעניקה מיקסום במסגרת המגבלה.

מושג מהחומר:

1. "מבחין אני בין פרח אחד למשנהו בדיוק כמוך בני, בלי גוונים וצבעים" – כתיבה ציורית אקסטית המתחברת לתובנה כאשר פט מוביל לשינוי התודעה.

2. תעצמו את העיניים ותראו – על פי הסיפור עמד והסתכל מבעד לעיניו העצמות.

פרשנות/עמדה/תובנה – שלמה

רעיון זה מובע גם במקורותינו בפירוש לחומש במדבר: בעל הכלי יקר (במדבר כד, ד) מתאר את העיוור כמי שעשוי להגיע להתעלות פנימית דווקא מתוך הניתוק מן המציאות החיצונית: "הראייה השכלית הפנימית גדולה אצל הסומים כי לא יטרידם הראות הגשמי".

דוגמה בולטת לכך היא דמותו של "החוזה מלובלין", שעל פי המסורת החסידית כיסה את עיניו והגביל את ראייתו בצעירותו, ובכך זכה לראייה רוחנית-פנימית עמוקה. בעל ה"צמח צדק" (ספר הליקוטים, ערך "ראייה") כותב שהעיוורון נובע מהסרת המחיצות המסננות את האור ומאפשרות ראייה. משמעות מטפורית זו עולה גם בספר ישעיהו, שם נאמר: "הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ, וְהַעֲוִירִים הִבִּיטוּ לְרֵאוֹת" (ישעיהו מב יט). על כך מפרש המצודות: אתם, ישראל, החרשים משמוע דבר ה' והעורים מלראות מצותיו, שמעו מעתה והביטו לראות, הואיל וטובה גדולה מוכנת לכם" (שיבוץ מהמקורות המחזק את התובנה מהסיפור הפונה בעצם אל הבחור, אל תהיה עיוור, הסתכל פנימה ותגלה).

הרב יששכר יעקובסון מסביר על פי בעל "אבודרהם": כשמעביר ידיו על עיניו מברך "פוקח עורים". ואף על פי שאינו עוור ממש, קיימת לשון פקחה. כמו שנאמר "ונפקחו עיניכם" (בראשית ג, ה), אע"פ שלא היו עורים היו סתומים מן הדעת. דהיינו, בזמן השינה איננו מצויים בדעתנו, ובפקיחת העיניים אנו חוזרים למציאות וחושבים בדעה צלולה.

עוד מבט מעניין על אור רוחני ולחלופין עיוורון רוחני מתואר על ידי ליאת שגילתה את האור האמיתי: "תמיד כשאני מדברת על גילוי האור", היא אומרת, "אנשים תוהים כיצד אני, כעיוורת, יכולה לראות אור. אז ראשית כול, אני רואה אור באופן פיזי, ומסוגלת להבחין בין אור לחושך. בשפה הרפואית זה נקרא עיוורת עם שרידי ראייה. אני עיוורת, אך יכולה להבחין בין חושך לאור. שנית, במהלך חזרתי בתשובה הבנתי שהאור האמיתי אינו פיזי. אפשר לראות אור גם ללא עיניים חומריות. האור הוא פנימי ורוחני, ובמהלך ההתקרבות ליהדות גיליתי אותו" (מוטיב האור החוזר המחבר לחזרתיות מין החומר יפים הם בני האדם... יפים ונפלאים איני צריך לראותם כדי להכיר שהם יפים – חזרתיות המעניקה עומק).

מקורות/טקסטים

תורה - בראשית

נביאים - ישעיהו

משנה

מסכת אבות

מסכת ברכות עם פירוש המאירי

מסכת תענית

ספר הליקוטים - האדמו"ר צמח צדק, ערך הראייה

מאמר עיתון - ה"בליינדביין", ספרייה דיגיטלית - מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור - blend bay